

Як висновок, зауважимо, що історія повсякденного життя – це термін, який означає певний зріз взаємодії між соціальним простором і часом – цариною людського життя, в процесі прямих і непрямих (культурних) взаємовідносин людей. Здійснюється спілкування (через тему). Повсякденне життя – це область соціокультурної реальності, в якій можна розуміти та діяти з іншими. Тут народжується світ спільного спілкування, і саме повсякденне життя постає як особлива форма соціалізації людини. У сучасній історичній науці в актуалізуються два підходи до розуміння та вивчення історії повсякденного життя: реконструкція духовного макроконтексту історичних епізодів та використання методів мікроісторичного аналізу.

Список використаних джерел

1. Лахно В. І. Українські оstarбайтери в Третьому Рейху та Радянському Союзі (1941-1953 рр.): історико-антропологічний аналіз на матеріалах Полтавщини: дис. ... канд. іст. наук 07.00.01. Полтава, 2012. 290 арк.
2. Лук'яненко О. В. Повсякдення освітян УРСР у контексті антропологічних студій. *Молодий вчений*. 2020. №10 (86). С. 310-313.
3. Удод О. А. Історія повсякденності: проблеми методології та джерелознавства. *Історія в школах України*. 2005. № 4. С. 40-45.
4. Фицпатрик Ш. Повседневный сталинизм. Социальная история Советской России в 30-е годы: город / пер. с англ. Л. Ю. Пантина. Москва:РОССПЭН, 2008. 336 с.

Тетяна Тен

*студентка Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка
(науковий керівник – професор Л. Кравченко)
(м. Полтава, Україна)*

СОЦІОЛОГІЧНІ ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК ЧИННИК МОНІТОРИНГУ СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ СФЕРИ

Постановка проблеми. Зростання фахової компетентності працівника соціокультурних інституцій в умовах в умовах прискореного прогресу інформаційно-комп'ютерних технологій і стрімкого розвитку суспільства

Мета дослідження: дослідити сучасний стан та перспективи бібліотечного фаху, психологічні особливості, професійні якості та читацькі інтереси бібліотечних фахівців.

Науково-дослідна робота є важливою складовою діяльності багатьох бібліотек України, як соціокультурних інституцій. Слід зазначити, що для переважної більшості бібліотекарів (незважаючи на організаційні та фінансові труднощі) науково-дослідницька робота є одним із пріоритетів всієї своєї діяльності, невід'ємною складовою роботи бібліотек. І така думка є правильною, адже більшість бібліотечних процесів, починаючи від комплектування фонду

(роботи з науковою книгою) і закінчуючи доведенням її до користувачів (підготовкою каталогів та картотек, бібліографічних покажчиків та баз даних, широкого спектру інформаційно-аналітичних матеріалів), потребують різнобічних знань та навичок, тісно пов'язаних з науковою діяльністю. Бібліотекознавчі дослідження, зорієнтовані на організаційну, технологічну й управлінську модернізацію всіх напрямів діяльності наукових бібліотек в умовах інформатизації, розбудови «знаннєвого суспільства», нині займають провідне місце у роботі багатьох книгозбірень. Проте, незважаючи на велику кількість наукових розробок та досліджень, вони не впливають безпосередньо на стан бібліотечної практики, не сприяють покращанню бібліотечного законодавства, не створюють нових засад розвитку галузі. За останні роки зміст і організація науково-дослідної роботи в Україні суттєво змінилися. Бібліотечна наука зазнала серйозних позитивних змін, а вагомі здобутки знайшли висвітлення у низці фахових видань та збірників. Відбулося становлення власних наукових центрів, при яких було відкрито аспірантури та спеціалізовані ради із захисту дисертацій. До позитивних тенденцій цього періоду слід віднести перехід до організації науково-дослідної роботи у рамках комплексних цільових програм, а також виділення спонсорських коштів у вигляді грантів від міжнародних організацій, формування наукових шкіл навколо визнаних лідерів бібліотечної галузі, збільшення кількості наукових досліджень, які здійснюються молодими ученими. До негативних – тематичну неузгодженість наукових досліджень у межах держави, низький процент практичного впровадження результатів досліджень, відсутність постійного наукометричного аналізу стану НДР. В умовах ринкової економіки разом зі збереженням державної підтримки досліджень громадсько значущих проблем з'явилися і недержавні джерела фінансування, однак, значно ускладнився пошук цих джерел та змінилися пріоритети у виборі тематики досліджень. Суттєвим недоліком є й той факт, що формою 6-НК «Звіт про діяльність державних, публічних бібліотек, централізованих бібліотечних систем (ЦБС)» не передбачається збирання даних щодо науково-дослідної та науково-методичної роботи. Комунікціям у сфері НДР суттєво сприяв і факт появи значної кількості нових професійних періодичних видань, яких сьогодні нараховується більше 20, із них з науковим статусом: «Бібліотечний вісник», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Вісник Книжкової палати», «Вісник Харківської державної академії культури». Крім періодичних видань, провідні бібліотеки та ЗВО України видають збірники праць, де наукові дослідження подані у багатогранному та широкоаспектному вимірах. Слід відзначити і суттєву зацікавленість у бібліотекознавчій та книгознавчій проблематиці провідних ЗВО України (Київського, Львівського, Ніжинського, Одеського, Рівненського університетів), які активно долучаються до наукових досліджень і видають

окремі серії вісників. У науково-дослідній роботі виділяють такі напрями: організація наукових досліджень та управління ними (НДР у вузькому розумінні цього терміну); відтворення наукової спільноти – підготовка наукових кадрів у формальних (виші, кафедри, аспірантури) і неформальних (наукові школи) структурах; обмін науковою інформацією за допомогою професійних видань, у рамках бібліотечних товариств, наукових конференцій і подібних заходів, а також за допомогою каналів неформальних комунікацій; отримання наукового знання в інших сферах бібліотечної діяльності, у т. ч. бібліотечній практиці та освіті. Змістом науково-дослідної роботи є створення наукового знання, яке б відповідало критеріям новизни і сприяло раціоналізації бібліотечної практики, прийняттю та реалізації необхідних управлінських рішень, професійному розвитку бібліотечних кадрів і самого бібліотекознавства. Обґрунтування бібліотечної науки фахівці пов'язують також і з удосконаленням бібліотечно-інформаційних процесів, адаптацією бібліотечної мережі до вимог сучасного та майбутнього суспільства. Історія розвитку бібліотекознавства переконливо демонструє, що найбільший прогрес у конкретні періоди досягався у розробленні саме тих напрямів, в яких особливо було зацікавлене суспільство. Нині, у зв'язку з впровадженням інформаційно-комунікаційних технологій, кожна бібліотека вирішує для себе проблеми, пов'язані з організацією віддаленого доступу та електронного доставляння документів, обслуговуванням читачів інформацією на електронних носіях, створенням власних електронних колекцій. Залишаються й "вічні", але не менш актуальні за своєю суттю питання, які потребують постійного вивчення: хто наші читачі, що вони читають, які послуги їм необхідні та багато інших. Отже, дослідницька активність бібліотек має явну соціальнокультурну спрямованість, навіть якщо формулювання теми наукової роботи, на перший погляд, далеке від повсякденної реальності. Сьогодні науково-дослідна робота бібліотек характеризується багатовекторністю, відповідно до типу і виду бібліотек має свої особливості та суттєві відмінності. Якщо раніше тематика наукових досліджень була єдиною для бібліотек усього пострадянського простору, проводилася централізовано і відрізнялася лише за регіональними особливостями, то нині вибір наукової теми здійснюється бібліотечною установою самостійно, без погодження з бібліотеками інших систем та відомств. З 1 квітня 1992 р. в Україні постановою Кабінету Міністрів було запроваджено обов'язкову щорічну державну реєстрацію відкритих науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт, а також захищених дисертацій. Крім процедури реєстрації науково-дослідних робіт, яка була покладена на Український інститут науково-технічної та економічної інформації, ця постанова законодавчо закріплювала формування баз і банків даних, підготовку низки інформаційних матеріалів, а також міждержавний обмін інформацією. Стосовно видання інформаційних та

аналітичних матеріалів за результатами наукових досліджень, то у бібліотекознавчій галузі їх, на жаль, обмаль. Заповнити цю прогалину взялася Національна парламентська бібліотека України, яка з 1976 р. (1 раз на 5 років) готує «Огляди науково-дослідної роботи наукових бібліотек та інститутів культури України у галузі бібліотекознавства, бібліографознавства і основ книгознавства» – єдине видання такого типу в Україні. Характеризуючи його, варто відзначити, що науково-дослідна робота подана за шістьма тематичними розділами та відображає широкий спектр проблем, які розробляють переважно бібліотеки Міністерства культури України. Його характерною особливістю є яскраво виражена орієнтація на задоволення інформаційних потреб бібліотечних практиків, які займаються науковими розробками. А основними недоліками є затримання видання у часі (у 2010 р. вийшов огляд НДР за 2001-2005 рр.) та фрагментарність висвітлення досліджень, які проводять бібліотеки інших систем та відомств. Крім названого видання, огляди науково-дослідної роботи окремих бібліотек та вишів знаходять висвітлення на сторінках професійних журналів «Бібліотечний вісник», «Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія», «Бібліотечна планета», проте всі вони переважно є інформаціями або ж звітами про завершені дослідження за певний період, містять мало аналітичних та критичних матеріалів стосовно їхньої ефективності, затребуваності фахівцями та установами, впровадження результатів досліджень у практику роботи вітчизняних бібліотек. Великою рідкістю є й рецензії на завершені дослідження та збірники наукових праць, які виходять за результатами досліджень. Нині чітко простежується тенденція до все глибшого і детальнішого вивчення окремих аспектів у визначенні якості та ефективності науково-дослідної роботи бібліотек.

Читання, його підтримка – це стратегічно важливий елемент культури, інструмент підвищення інтелектуального потенціалу, творчого розвитку особистостей та соціальної активності громад. Важливу роль у цьому відіграють бібліотечні фахівці, чії книжкові уподобання можуть бути суттєвим важелем впливу на культурний розвиток суспільства. Не можна применшувати важливість всебічного гармонійного розвитку професійної особистості працівника бібліотеки, адже саме він стає другом і радником читача, містком між користувачем і книгою. За роки роботи в бібліотеці Полтавської гімназії №13 я дійшла висновку, що така думка є правильною, адже більшість бібліотечних процесів, починаючи від роботи з фондом бібліотеки і закінчуючи доведенням її документів до користувачів (підготовкою каталогів та картотек, бібліографічних покажчиків та баз даних, широкого спектру інформаційно-аналітичних матеріалів), потребують різнобічних знань та навичок, тісно пов'язаних з науковою діяльністю. Сучасний бібліотекар повинен бути не лише фахівцем в галузі інформаційних технологій, культурологом, піар-технологом,

літератором, дизайнером, деколи психотерапевтом, але й бути ерудованим, креативним, комунікабельним, розумним, інтелектуальним, творчим. Отже, я вирішила більш детально дослідити питання сучасного стану та перспектив бібліотечного фаху, психологічні особливості, професійні якості та читацькі інтереси самих бібліотекарів.

Інтерес до питання вивчення особистості бібліотекаря саме з позиції соціології сформувався ще на початку 90-х років. У той складний період політичних, економічних, соціальних зрушень всі процеси в суспільстві, включаючи людські взаємодії та взаємозв'язки у різних сферах життя, вкрай загострилися, почалося пристосування соціальних інститутів суспільства до нових ринкових умов. Бібліотеки, як і більшість гуманітарних, наукових інституцій, опинились у дуже складному становищі, виявились забутими державою. Щоб вижити, треба було «бити лапками», що й почала робити більшість бібліотекарів. І постать бібліотекаря, його професіоналізм, вміння або невміння, бажання або небажання шукати шляхів для виживання стали основними складовими існування бібліотеки. Цей сильний акцент на особистість бібліотечного працівника, особу соціальну, на якій і раніше була зав'язана вся система бібліотечного обслуговування, змусив уважніше подивитися на нього оком соціолога. Важливими були як всі аспекти діяльності бібліотекаря, так і його самоусвідомлення як фахівця і значущої особи у ланці взаємовідносин читач – бібліотека, а також представника професії, яка сприймається чи не сприймається суспільством. В цілому ж у той складний час хотілося зрозуміти самих себе, знайти своє місце і спробувати подивитися на свої проблеми дещо збоку, очима інших.

Мною було розроблено та проведено анкетування «Портрет сучасного бібліотекаря» під час обласного семінару-практикуму для працівників бібліотек та методистів з формування бібліотечних фондів (листопад 2019 року, м. Лубни). Крім аналізу соціально-демографічних та психологічних характеристик фахівців, вивчення їхніх професійних потреб, я дещо розширили і поглибили бачення проблеми. Мною було поставлено завдання з'ясувати, яким чином і які фактори навколишнього середовища, самої професії впливають на формування бібліотекаря як спеціаліста, творять його особливу соціальну та психологічну сутність. Цікавим у цій розвідці було те, що до кожної категорії бібліотечних працівників – директорів, фахівців, молодих спеціалістів, сільських бібліотекарів, підійшли диференційовано, що дало змогу побачити їхні як специфічні, так і загальні риси, певною мірою спрогнозувати подальший розвиток професії. Отже, за результатами опитування:

Основними якостями, які характеризують бібліотекаря, вважають професійні знання, працелюбність, відповідальність, комунікабельність тощо.

Серед труднощів в бібліотечній діяльності, що останнім часом виникли, бібліотекарі назвали впровадження Універсальної десяткової класифікації, зокрема робота з бібліотечним фондом, каталогами і каталожними картками, індексуванням книг за УДК.

Серед джерел інформування з професійних питань для бібліотекарів актуальними є: семінари, наради, індивідуальна консультація колег, тренінги, методичні видання, професійні сайти тощо.

Бібліотекарі вважають, що ефективність їхньої роботи напряму залежить від рівня розвитку бібліотеки. При цьому оцінюють рівень розвитку своїх бібліотек, переважно як середній.

Ступінь комфортності роботи оцінюється по-різному: переважна більшість, бібліотекарів на своєму робочому місці почуваються комфортно, некомфортно почувають себе бібліотекарі сільських книгозбірень взимку у зв'язку з відсутністю опалення.

39,6% бібліотекарів, що брали участь в анкетуванні, мають базову вищу освіту, 18,4% – повну вищу освіту, 14,6% – повну вищу спеціальну освіту, 12,2% бібліотекарів мають базову вищу спеціальну освіту. Бібліотечну освіту мають бібліотекарі переважно стаж яких 10-20 років та понад 20 років. Менше всього мають фахову освіту бібліотекарі зі стажем до 3-х років.

Сьогодні в Україні, особливо в умовах стрімкого розвитку інформаційно-комунікаційних технологій, спостерігається тенденція до зниження рівня читання. Роль читання, ставлення до нього змінилися. Рівень розвитку людства спричинив часткове витіснення книги з повсякдення. Проте, слід пам'ятати, читання є основою інформаційної, професійної, освітньої, пізнавальної, культурно-дозвіллевої діяльності людини.

Соціологи стверджують, що переважна більшість читачів при виборі книги для читання надає перевагу рекомендації бібліотекаря, і тому бібліотекар повинен бути активним, всебічно розвиненим, інтелектуальноосвіченим, технологічно підготовленим професіоналом. У цьому сенсі важливим є читання книг самих бібліотекарів, перш за все тому, що це – частина їхньої роботи, професійних обов'язків.

Для того, щоб мати високий рівень професіоналізму, уміти орієнтуватися в сучасних книжкових «потоках», підвищувати ефективність обслуговування користувачів, треба систематично збагачувати свої професійні знання, тобто підвищувати кваліфікацію, а постійне черпання нових ідей із книг допомагає розвинути здатність генерувати власні. Тому дуже важливо було з'ясувати, які ж читацькі вподобання мають самі бібліотекарі. Мною було розроблено анкету «Про що читають бібліотекарі». В опитування взяли участь 44 працівники шкільних бібліотек м. Полтави. Опитування показало, що для 95,7% опитаних бібліотечних фахівців читання є життєвим пріоритетом і що вдома вони мають

власну бібліотеку. Аналіз відповідей на запитання щодо мети читання, показав, що переважають інформаційно-пізнавальні мотиви – 46,9% опитаних, вимоги професії – 32,7%), відпочинок та розваги – 25,7%). 79,7% бібліотечних фахівців змогли за 1 хвилину назвати авторів та назви 5-ти останніх книг, які прочитали. П'ята частина (20,3%) опитаних респондентів цього зробити не змогла. З останніх 5-ти книг, які прочитали респонденти, особливий інтерес у них викликали книги Ніни Фіалко «Зламани жоржини» (1,7%), Світлани Талан «Розколоте небо» (1,7%), Люко Дашвар «Село не люди» (1,7%), Володимира Лиса «Століття Якова» (1,7%), Світлани Талан «Коли ти поруч» (1,4%), Люко Дашвар «Покров» (1,2%), Ірен Роздобудько «Гудзик» (1,2%), Люко Дашвар «Мати все» (1%), книги Світлани Талан «Матусин оберіг» (1%), «Наdejда» (1%), «Повернутися дощем» (1%). Переважна більшість (89,6%) бібліотекарів слідкують за інформацією про літературні новинки. До цього їх спонукає професійна діяльність, професійна цікавість та професійна необхідність (28,2%), особистий інтерес (13,2%), необхідність максимального задоволення запитів користувачів (10,5%), прагнення до самоосвіти, саморозвитку, самовдосконалення (5,9%), підвищення компетентності і підвищення професійного рівня (5,5%) тощо. Основною причиною того, що респонденти не слідкують за інформацією про літературні новинки, є нестача часу і перевантаженість на роботі та вдома, що негативно впливає на кількість часу виділеного для читання. Для переважної більшості (90,1%) опитаних респондентів, основним способом відстеження книжкових новинок є перегляд сайтів, блогів, прайслистів видавництва. Також книжкові новинки респонденти відстежують шляхом відвідування книжкових магазинів (1,7%), закордонних інтернетресурсів (1,7%) та ознайомленням з методичними порадами центральних районних бібліотек (1,7%). З'ясувалося, що обираючи книги, фахівці майже не використовували рекомендаційні бібліографічні покажчики та інформаційні видання. За порадою колег для власного читання літературу вибирають 27,7% респондентів, дослухаються до порад друзів або знайомих – 23,3%, звертаючи увагу на цікаву назву книги – 19,6%, обирають ту, яка є під рукою – 12,3%, за порадою читачів – 9%, і лише 4,2% респондентів звертаючи увагу на рекламу у ЗМІ. Цікавими виявилися дані відносно вибору мови, якою книга надрукована. 50,1% бібліотекарів зазначили, що для них неважливо якою мовою книгу надруковано; 42,9% опитаних, книги для читання обирають переважно українською мовою, 5,8% – читають здебільшого російською мовою; 1,2% респондентів читають мовою оригіналу. Незважаючи на широке впровадження комп'ютерних технологій, друкована книга (традиційна книга) й надалі залишається невід'ємним джерелом інформації для бібліотечних фахівців. Дані опитування свідчать про те, що бібліотекарі надавали перевагу таким жанрам як жіночий роман (33,7%), жанр детективу (22,6%), пригодницька

література (14,7%), фантастика (9,7%), комедія (8,1%), історичний роман (5,2%), соціально-побутовий роман (1,7%). Серед українських авторів, твори яких найбільш запам'яталися респондентам є: Світлана Талан (11,8%), Василь Шкляр (4,5%), Ніна Фіалко (3,6%), Люко Дашвар (8,4%), Ірен Роздобудько (7,2%), Володимир Лис (7,1%), Андрій Кокотюха (5,5%), Максим Кідрук (3,2%), Марія Матіос (2%). Третина респондентів прочитані і найбільш цікаві твори рекомендують читачам, 24,8% – рекомендують друзям, 21,8% – колегам, 18% – рекомендують своїм рідним. Переважна більшість (93%) бібліотечних фахівців-респондентів регулярно знайомиться з періодичними виданнями. Для 52,9% бібліотекарів основною метою використання періодичних видань є отримання інформації, для 36,3% – це вимоги професії; 10,7% – знайомиться з періодичними виданнями з метою розваги. Аналіз відповідей щодо важливості Інтернету для бібліотекарів показав, що для 49,7% – це головне джерело інформації, для 50,3% – додаткове. Цікавими виявилися відповіді бібліотекарів щодо продовження вислову «Читання для мене це – ...». Для 20,1% бібліотекарів це – відпочинок, приємне проведення вільного часу та доступ до різноманітної інформації, для 13,3% – необхідність для підвищення професійного рівня, розвитку, самоосвіти та відпочинку, для 7,8% – можливість розвиватися та пізнати щось нове, для 7% – задоволення.

Висновок. Підводячи підсумки, можна сказати, що проведення соціологічних досліджень у бібліотеці дозволяє відслідковувати питання, що вивчаються, у динаміці, виявити тенденції та використати отримані дані. Предметні напрямів, які найчастіше вивчає бібліотечна соціологія, дуже мінливі, навіть умовні, часто перетинаються між собою, адже всі вони тим чи іншим чином стосуються роботи бібліотек з обслуговування користувачів і націлені на її покращання та удосконалення. Так, неможливо розірвати проблеми «користувач як об'єкт дослідження (соціально-демографічні та професійні характеристики)» та «інтереси користувача», «користувач, його потреби» і «ставлення користувача до бібліотеки», «користувач і бібліотекар» (а звідси як окрема проблема – «особа бібліотекаря»). Всі проведені соціологічні дослідження підтверджують такий взаємозв'язок. Стає зрозумілим, що знання лише «однієї сторони медалі» не дозволить комплексно ані побачити, ані розв'язати непрості бібліотечні питання. Але, щоб досягти поставленої мети, треба чітко визначити проблемну ситуацію, вміло користуватися науково-дослідницьким інструментарієм, правильно організувати й провести дослідження, вірно проаналізувати результати і знайти практичні шляхи вирішення завдання.

Список використаних джерел

1 Библиотечная энциклопедия. Москва : Пашков дом, 2007. С. 693.

2. Національна парламентська бібліотека України. Соціологічні дослідження в бібліотеках: інформаційно-аналітичний бюлетень. Вип. 33. Київ, 2008.
3. Вербець В. В. Методологія та методика соціологічних досліджень. Рівне; Острогоз, 2007.
4. Бутенко И. А. Анкетный опрос как общение социолога с респондентом. Москва: Наука, 1989.
5. Воскобойнікова-Гузєва О. В. Дискусійні питання розвитку теорії і методології бібліотекознавства. *Бібліотечний вісник*. 2007. № 2. С. 3-9.
6. Соціологічні дослідження в бібліотеках. Інформ.-аналіт. бюлетень. Вип. 36. Київ, 2010. 35 с.

Віктор Тронько

*магістрант Луганського національного
університету імені Тараса Шевченка
(м. Полтава, Україна)*

ВЛАДИСЛАВ БЛАЖЕВИЧ: ПОСТАТЬ КОМПОЗИТОРА, МУЗИКАНТА І ПЕДАГОГІВ НА ТЛІ ЕПОХИ

На сьогоднішній день науково-методична думка в галузі мистецтва гри на духових інструментах розвивається в двох напрямках. З одного боку, спостерігається прагнення педагогів-методистів проникнути в глибину виконавських процесів, виявити об'єктивні закономірності звукоутворення, інтонації, вібрато, динаміки, тембру, розробити та науково обґрунтувати найкоротші шляхи вдосконалення основних виконавських навичок духовика. З іншого боку, проявляється великий інтерес до розробки проблем, пов'язаних із багатовіковою історією мистецтва гри на духових інструментах. Все частіше з'являються у пресі статті й наукові праці, що присвячені історії виконавства. Це галузь музичної науки набуває зараз актуального значення.

Якщо історія виникнення та розвитку духових інструментів багато в чому розроблена й вивчена фахівцями інструментознавцями, а основні етапи вдосконалення конструкцій інструментів, використання їх в симфонічному оркестрі викладені в багатьох: підручниках та інших капітальних працях, то історія виконавства, репертуару й педагогіки гри на духових інструментах є в науці певною «білою плямою».

Ми мало знаємо про видатних зарубіжних та вітчизняних виконавців минулого й сьогодення. Недостатньо узагальнюється досвід видатних виконавців і педагогів різних шкіл і художніх напрямів. Однією з найважливіших сучасних завдань є постановка виконавських і методичних проблем в невід'ємною зв'язку з історичним розвитком і становленням виконавства на духових інструментах.